

De Jodenvervolging

Door Hans Nieuwenhuijsen

Formeel waren de joden begin '41 nog op vrije voeten, al mochten zij zich in cafés en restaurants al niet meer vertonen. Ook waren al vroeg niet alleen joodse docenten, maar ook leerlingen uit het onderwijs geweerd. Bekend is het protest van prof. Cleveringa in Leiden tegen het ontslag van een joodse collega. Ook de eigenninnige hoofdredacteur van de verzetskrant Vrij Nederland, Henk van Randwijk, protesteerde. maar dan voor zijn eigen parochie. Henk was hoofd van een lagere school met veel joodse leerlingen, en hij was bang dat hij door leegloop zijn baan zou verliezen:

“En zo keert zich dan hier de maatregel, die zich aanvankelijk tegen Joods onderwijzend personeel had gericht, tegen de niet-Joodse leerkrachten die òf op wachtgeld komen, òf voorlopig geen kans krijgen te worden aangesteld!”

Deportaties

De eerste joden deportaties begonnen pas een jaar later.

Om de weerbarstige joden onder controle te krijgen, gaf Seyss-Inquart aan zijn vazal Böhmcker in Amsterdam de opdracht om uit de joodse gemeenschap een Joodse Raad te vormen die als een marionet naar zijn pijpen zou dansen. De diamantair Abraham Asscher en de hoogleraar Oude Geschiedenis David Cohen waren gaarne bereid samen het voorzitterschap op zich te nemen. Deze twee selecteerden daarop de overige 18 leden van de raad uit hun kring van elitaire vrienden.

De volgende opdracht van Böhmcker was het opstellen van een lijst met de namen en adressen van allen die bekend stonden als joods. Voor de overrijverige ambtenaar Jacob Lenz van Binnenlandse Zaken was het geen probleem om deze op korte termijn te verschaffen. Reeds in 1936 was op zijn initiatief een Centraal Bevolkingsregister opgebouwd met kaartenbakken waarbij op elke kaart ook de afkomst en geloofsovertuiging van de betrokkene was vermeld. Door de kaarten van joden nu te voorzien van een gekleurd ruitertje, (*Noot: een ruitertje is een uitstekend gekleurd clipje aan de bovenkant van een kaart*) konden zij in een oogopslag worden geselecteerd.

Zentralstelle für Jüdische Auswanderung

Met alle getoonde weerstand in ons land zag het RSHA (Reichs Sicherheits Hauptamt) in Berlijn het somber in om alle Nederlandse joden zonder geweld te kunnen arresteren. De SS'er Heinrich Heydrich, de grote dirigent van de Holocaust onder Himmler, verzocht Seyss-Inquart om in Amsterdam een Zentralstelle für Jüdische Auswanderung (*Noot: vertaling van Centraal Bureau voor Joodse Emigratie. De leiding van de Zentralstelle werd geselecteerd vanuit Berlijn met Willy Lages als leider in Nederland en Ferdinand Aus der Fünften als zijn eerste man*) te vestigen om de Joodse Raad operationeel aan te sturen. Alle arrestaties en deportaties van de joden werden door Zentralstelle geregisseerd. Het kantoor van de Zentralstelle kwam uiteindelijk terecht in een school op het Adema van Scheltemaplein in Amsterdam-Zuid.

Lijst

De Zentralstelle verschafte de Joodse Raad wekelijks een lijst met de namen en adressen van alle joden die in die week in aanmerking kwamen voor transport. Daaraan werd toegevoegd een pakket blanco formulieren voor de persoonlijke oproepen tot melding waarop de namen en adressen van betrokkenen nog moesten worden ingevuld. Deze taak werd toebedeeld aan de

medewerkers van de Joodse Raad. De leden van de Raad mochten ook namen verwijderen uit de lijst, mits zij er andere kandidaten voor in de plaats stelden. Bij voorbaat was afgesproken dat zij zelf niet zouden worden gedeporteerd. Deze aangepaste lijst met de oproepen werd terug gestuurd naar de *Zentralstelle*, die deze berichten al of niet met mutaties, per aangetekend post verzond naar de geselecteerden die zich aan het eind van de week voor transport moesten melden bij het Centraal Station.

Sperren

Om de slachtofferstroom naar Polen ook kwalitatief te sturen mocht de Joodse Raad, in overleg met de Zentralstelle, ook z.g. *Sperren* verlenen aan joden die nog nuttig geacht werk in ons land verrichtten. De taferelen van schreeuwende applicanten, die elkaar letterlijk in de haren vlogen op het kantoor van de Joodse Raad om een Sperre te bemachtigen, waren hart verscheurend. Elke week zou er een volle trein met ruim 1000 joden worden afgevoerd.

Razzia's

Toen bleek dat de vrijwillige opkomst grootschalig gesaboteerd werd, werden de persoonlijke oproepen gestaakt. In de joden rijke wijken van Amsterdam gingen de Duitsers over tot razzia's Joodse gezinnen werden 's nachts onverhoeds thuis overvallen en gearresteerd, aanvankelijk door de Amsterdamse politie. Toen er weerstand groeide binnen dit corps, en sommige agenten de bewoners zelfs waarschuwd en adviseerden tijdig een ander onderdak te vinden, werd deze lugubere taak overgenomen door de *Ordnungspolizei*. De militaire politie onder leiding van Rauter die, naar de groene kleur van hun uniformen, ook wel de *Grüne Polizei* werd genoemd

Na de oorlog

Na de oorlog, in de kult van historische boetedoening, is er veel gezeurd dat Nederland te weinig zou hebben gedaan om de levens van joden te redden. Vrijwel allen waren dat auteurs die de oorlog niet aan den lijve hadden meegemaakt, en schreven vanuit hun comfortabele stoel in een tijd van welvaart zonder serieuze bedreigingen.

Inderdaad is het percentage joden dat uit Nederland werd vermoord significant hoger dan uit vergelijkbare landen als België en Frankrijk. De auteurs vergaten echter te vermelden dat ons land een politiek Duits bestuur had, in tegenstelling tot de andere landen die slechts alleen een militair bewind hadden.

Waarschijnlijk uit onkunde waren zij zich ook niet bewust dat Nederland, naast Tsjechië, het enige land was waar een Zentralstelle für Jüdische Auswanderung was gevestigd. Bovendien had geen ander land zo'n perfect centraal bevolkingsregister waarin de joden in één oogopslag waren te identificeren. Daarbij had de overijverige ambtenaar Jacob Lentz voor een persoonsbewijs gezorgd dat zo moeilijk te vervalsen was dat het zelfs in Berlijn werd geroemd. Daarnaast kan je van niemand eisen dat hij zijn leven in de waagschaal stelt. De ondergedoken joden gedroegen zich vaak roekeloos. Ook de oudste zoon van een tijdelijk bij mijn grootouders in Hilversum gestalde joodse familie presteerde het, ondanks het strikte verbod, toch buitenshuis nog een luchtje te scheppen. Behalve dat de dader flink op zijn donder heeft gehad, heeft dit gelukkig geen verdere gevolgen had. Hoe anders dit kon aflopen bleek bij de familie Bons in Zijpersluis in de kop van Noord-Holland. Ook zij hielden een joods gezin verborgen. Op 11 april 1945, nog geen maand voor de bevrijding, werden vader Dirk en zoon Ton gearresteerd en geëxecuteerd na verraad door een foute dorpsgenoot.

